

присутнім на його уроці, не заплативши ні копійки. У Веймарі у Ліста було стільки учнів, що кожного, хто займався з відкритими вікнами, штрафували на три марки. Однак, окрім слухачів існували і титани, чия піаністична діяльність ще довго продовжувалась у ХХ столітті. Протягом останніх десяти років його життя навколо нього зібралось коло видатних особистостей, серед яких – Еуген д'Альбер, Конрад Ансорг, Артур Фрідгейм, Артур де Грееф, Альфред Рейзенауер, Рафаель Джозеффі, Фрідерік Ламонд, Жозе Віана да Мотта, Моріц Розенталь, Ісаак Альбеніс, Еміль фон Зауер, Олександр Зілотті, Бернгард Ставенгаген, Констянтин фон Штернберг. Якщо б ми спробували знайти видатного піаніста кінця ХІХ – початку ХХ ст., який би вийшов не з школи Ліста, ми б стикнулися з великими труднощами. В біографії Ліста, написаній Джеймсом Хьюнекером, список учнів Ліста займає кілька сторінок, однак і він є далеко не повним.

Список використаних джерел та літератури:

1. Мильштейн Я. Ф. Лист. - М.: Госмузиздат, 1971г. - 864 с.
2. Николаева И. Пианизм Ф. Листа как феномен музыкальной культуры XIX века // Ференц Лист и проблемы синтеза искусств. - Сб. науч. тр. Харьков, 2002. - С. 143-150.
3. Шонберг Г. Великие Пианисты. – М.: «Аграф», 2003. - 416 с.
4. <http://ru.wikipedia.org>
5. <http://cl.mmv.ru/composers/List.htm>

Аннотація

В статтє на основаннї проведенного анализа педагогической деятельности Ф. Листа раскрыты жизнь и деятельность наиболее известных его учеников.

Um in Artikel auf der Analyse der pädagogischen Tätigkeit Liszt basiert, entdeckt das Leben und die Karriere von seinem berühmtesten Schüler.

УДК 929 Ф.Ліст (438)-051 :786.2.071.4 (045)

Морозова О.О.,

*кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри теорії та методики мистецтв
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(м.Хмельницький)*

Ференц Ліст: сторінки життя та основи фортепіанної педагогіки

У статті розглянуто сторінки життя і творчий шлях геніального композитора-новатора, піаніста, педагога та музичного критика Ференца Ліста. Розглянуті основні ідеї фортепіанної педагогіки композитора.

Ключові слова: *фортепіано, педагогічна діяльність, піаністична техніка.*

Напередодні ювілейної дати піаністична, педагогічна та композиторська спадщина видатного романтика ХІХ століття привертає особливу увагу. Святкування 200-ї річниці від дня народження Ференца Ліста – видатного піаніста, педагога, композитора та музичного критика дає привід вкотре замислитися над геніальністю цієї людини.

Мета статті полягає у висвітленні основних етапів життя та творчості композитора, проаналізовано новаторські педагогічні ідеї.

Ференц Ліст народився 22 жовтня 1811 р. в селі Доборьян (Угорщина) в маєтку князя Естергазі. Батько Ліста – Адам Ліст служив у князя Естергазі “доглядачем за поголів’ям овець”. Це була почесна й відповідальна посада, тому що череди овець були головним багатством родини Естергазі. До 14 років Адам грав на віолончелі в оркестрі князя, керованому Йозефом Гайдном. Адам Ліст писав музику, присвячуючи свої твори князю Естергазі. У 1805 році він домігся свого призначення в Ейзенштадт, де розташовувалася резиденція князів. Там у вільний від основної роботи час він продовжував грати в оркестрі, маючи можливість працювати з багатьма музикантами, що приїжджали туди, включаючи Керубіні й Бетховена. У будинку родини Адама Ліста висів портрет Бетховена, який був його кумиром й згодом став кумиром сина.

Мати Ференца Ліста Ганна Лагер народилася в Австрії. Осиротівши в 9 років, була змушена переїхати до Відня, де працювала покоївкою, а в 20 років переїхала в Маттерсбург до брата. В 1810 році Адам Ліст, приїхавши в Маттерсбург відвідати батька, познайомився з нею, а в січні 1811 року вони одружилися.

У жовтні 1811 р. у подружжя народжується син, який став їхньою єдиною дитиною.

Участь батька в музичному формуванні Ференца Ліста була винятковою. Адам Ліст рано почав учити сина музиці, сам давав йому уроки. У церкві хлопчика вчили співу, а місцевий органіст – грі на органі. Після трирічних занять Ференц у віці восьми років уперше виступив у публічному концерті перед меценатами. Він уразив їх своєю грою і вони дали Лісту гроші, на які він разом із батьком поїхав вчитися грі на фортепіано до Відня. З 1821 року Ференц Ліст займався у Карла Черні, який, розпізнавши обдарування хлопчика, погодився вчити його безоплатно. За 18 місяців досвідчений вчитель не тільки прищепив хлопчикові основи піаністичної грамотності та розвинув його віртуозні дані, він виплекав у нього здібності досконалої гри з аркуша й сформував смак до класичного репертуару та розуміння стилів Баха, Бетховена, Гумеля, Клементі. Черні познайомив малого Ліста зі своїм великим учителем Л.В. Бетховеном і на ціле життя заклав йому в душу пієтет до цього геніального музиканта. Теорією музики Ліст займався в Антоніо Сальєрі. Виступаючи на концертах, Ліст робив сенсацію серед віденської публіки і в 13 років вже став світовою знаменитістю.

У 1827 р. у Ф. Ліста раптово помер батько, і музикант, щоб прожити, змушений був заробляти уроками музики та займатися самоосвітою. Це були роки духовних пошуків і роботи над собою, коли Ліст формував власне ставлення до мистецтва і життя, давав багато концертів. Він читав багато духовної і філософської літератури, цікавився політикою і психологією. Величезне враження на композитора справило знайомство з трьома видатними музикантами-романтиками: Паганіні, Шопеном та Берліозом. Уперше почувши гру Паганіні, Ліст захопився неймовірною, на межі дива, віртуозністю скрипаля і побачив, що таке мистецтво дозволяє підкоряти собі слухачів, з непереборною силою передавати їм свої думки і почуття. Приклад Паганіні змусив Ліста зробити кардинальний перегляд власного піаністичного вміння. Композитор так писав про цей час: "Мій розум і пальці вже протягом п'ятнадцяти днів працюють, як двоє каторжників. Гомер, Біблія, Платон, Локк, Байрон, Гюго, Ламартин, Бетховен, Бах, Моцарт, Вебер – всі навколо мене. Я вивчаю їх, я думаю про них я ревно і палко проковтую їх; окрім того я по 4-5 годин вправляю (терції, сексти, октави, тремоло, репетиції, каденції і т. д. і т. д.). Якщо я не зйду з розуму, ти знову знайдеш в мені митця, якого тобі потрібно, якого вимагає наш час!" [2, с.35]

Фортепіано стало для Ліста інструментом, який здатен втілити у звуках всю існуючу музику. Композитор дав у своїх творах найвищий зразок симфонічного трактування клавішно-струнного інструмента. Ференц Ліст зміг переконливо показати і закріпити у свідомості музикантів розуміння фортепіано як універсального інструмента. У своїй фортепіанній музиці Ліст був проповідником-оратором. Він хотів донести свої ідеї до великої аудиторії, намагаючись захопити людей, переконати їх у своїх ідеях і володів приголомшливою технікою. Про його феноменальну техніку серед сучасників ходили легенди, які приписували піаністові надзвичайні природні здібності. Кожен окремий палець у Ліста був незалежним від інших і досягав такої сили і виразності, про яку не міг і мріяти жоден інший піаніст. "У Ліста кожен палець у найшвидшому темпі мав власну душу", – свідчив К. Черні. Технічна майстерність композитора була всебічною. Сучасники сходилися на думці, що для нього не існувало неподоланих труднощів. На Ліста як на віртуоза величезний вплив мав Шопен (який до Ліста ставився скептично, не встигнувши побачити розквіту його творчості).

У 1835 р. Ференц Ліст відправляється у подорож Швейцарією та Італією. Це був дуже плідний період життя композитора. У Швейцарії, в консерваторії він починає педагогічну діяльність, якої ніколи не полишав.

Плідна педагогічна діяльність Ференца Ліста була однією з найбільш дійових форм реалізації його фортепіанного мистецтва. Численні учні стали активними пропагандистами ідей симфонічного трактування фортепіано, пристрасного романтичного виконання, могутнього піанізму та нової піаністичної техніки. Ставлення до фортепіано як до інструмента, рівного оркестрові, було основою всієї його діяльності, як творчості, так і виконавства, призвело до переосмислення педагогічних засад.

Його уроки відбувалися в пообідній, наблизений до концертного час, при великій кількості слухачів і мали артистичний характер. Він перший започаткував таку популярну в наш час форму "майстеркласів".

У своїй педагогіці Ліст розвинув методичні засади К. Черні і порівняно зі своїм учителем значно пішов вперед. Педагогіка Ліста була спрямована на формування таких піаністів, які б відповідали його новим естетичним ідеалам та були належним чином технічно оснащеними для нового "симфонічного" використання фортепіано. Основною її метою було виховання мислячого, широко освіченого митця і прищеплення йому передових поглядів у підході до виконання твору, а саме: майже психологічного вивчення того матеріалу, який має втілити виконавець, та пошуків правдивого

виразу, без позування й афектації, спрямованої на здобуття дешевого успіху. Першочергова увага вчителя завжди була скерована на те, щоб розкрити учневі образ і центральну ідею твору. Більшість учнів Ліста стверджували, що його вміння проникати в істотний зміст виконуваного твору і здатність передати це слухачам були просто унікальними. Для цього, в залежності від потреби, могли слугувати найрізноманітніші засоби педагогічного впливу: і геніальна демонстрація власної гри на фортепіано, і влучне формулювання думки в словах, і поетичні аналогії з літератури чи інших видів мистецтва, а інколи – непрямі натяки жестом, виразом обличчя, складний для пояснення, але дієвий вплив спілкування з майстром [1, с. 226].

Здобуття піаністичної техніки не було для Ліста самоціллю, а тільки засобом, опанування якого дозволяє зосередити всю увагу на розкритті образного змісту твору. Відомим є вислів музиканта: “З духу твориться техніка, а не з механіки”, – може бути трактований дуже по-різному, але в усіх випадках виключає примітивне механістичне розуміння майстерності виконавця. Ліст багато працював і думав над тим, як знайти найкращий шлях для забезпечення піаніста безперечною технікою. Він перепробував усі відомі традиційні способи тренування і, не відкидаючи жодного методу виховання техніки, застосовував їх у залежності від потреби. Так, Ліст погоджувався з класичною педагогікою в тому, що формування техніки потребує терплячих багатогодинних вправ, і навіть інколи рекомендував своїм учням читати під час вправ, щоб “механічна робота не наскучила”. Він розробив цілком новаторський підхід до розвитку піаністичної техніки. Ференц Ліст вважав, що всі труднощі в музиці можна звести до обмеженої кількості основних пасажів, оволодіння якими дозволяє надалі давати собі раду з найрізноманітнішими піаністичними завданнями. Ці вибрані пасажі стають своєрідними “ключами”, що розкривають таємниці технічної майстерності – Ліст називав їх фундаментальними формулами.

Таким чином, на заміну механічному тренуванню він пропонував шлях аналізу технічних труднощів і добору найефективніших прийомів їхнього подолання. Ліст виділяв розвиток і вдосконалення піаністичної техніки в окремий розділ роботи, відмежовуючи його від вивчення творів.

Новаторське трактування фортепіанної фактури, як і засад фортепіанної гри, вело Ліста до нового використання аплікатури, спорідненого зі знахідками Ф. Шопена та істотно відмінного від старих класичних правил. Він керувався при виборі пальцювання не елементарною зручністю руки, а доцільністю для якнайкращого фразування, звучання, спритності, – тобто найпереконливішого відтворення змісту музики. Як і Шопен, Ліст усвідомив, що кожен палець має свої фізіологічні особливості, які можна належним чином використати для того чи іншого художнього ефекту. Тому слід без обмеження вживати при грі всі пальці і не намагатися їх зрівнювати, а добре узгоджувати особливості пальцювання із художніми завданнями. Водночас у Ліста були і деякі особливі знахідки в аплікатурі. До таких належать, передусім, пальцювання великими комплексами, що передбачає охоплення якомога більшої кількості клавіш при незмінному положенні руки і тим самим менше змін позицій у пасажі.

Ліст часто використовував можливості гри одним пальцем. Такий прийом був у нього споріднений з оркестровим інструментуванням: кожен палець – як окремий тембр чи інструмент. Можливості гри одним пальцем впливали із піаністичних основ великої техніки: гра рукою від плеча як одним важелем і застосування пальця як продовження і закінчення цього важеля. Особливо своєрідно Ліст використовував гру першим пальцем, як у лівій, так і у правій руці – для ведення повнозвучної кантилени або для характерної декламації.

Дуже широко розвинув Ліст різноманітні прийоми розподілу фактури між двома руками: розкладення пасажу за позиціями; відділення однієї, двох чи декількох нот в другу руку; і, нарешті, відома лістівська гра перемінним ударом рук (умовно названа *martellato*) [1, с. 268-270].

І ще одним новаторством видатного Ліста було те, що пориваючи зі старою традицією, він поставив рояль так, щоб відвідувачі концертів могли краще бачити музиканта і його руки. Іноді сам композитор ставив на сцену кілька інструментів і подорожував між ними, граючи на кожному з рівним блиском. Емоційний натиск і сила удару по клавішах були такими, що під час турне він залишав за собою по всій Європі порвані струни і зламані молоточки.

Отже, вплив Ференца Ліста дотепер є відчутним у піанізмі різних шкіл. Він зміг переконливо показати і закріпити у свідомості музикантів розуміння фортепіано як універсального інструменту. Сам композитор писав: “Складний для пояснення, але могутній чар має для мене ...музична діяльність, що привертає до нас серця інших людей... Вплив, який митець здійснює на окремих людей, він переносить у своїй фантазії на маси – і тоді відчуває себе володарем людських душ... Це тільки мрія, – але мрія, що надає шляхетності існуванню віртуоза” [2, с. 52-53]. І Лістові дійсно вдалося стати володарем душ. Р. Шуман писав “Цю здатність підкоряти собі публіку, вивищувати, підносити і повертати не можна зустріти такою мірою в жодного митця. Перед нами вже не фортепіанне виконання того чи іншого стилю, а скоріше вияв яскравої індивідуальності загалом, якій для того, щоб володарювати і перемагати, доля дала не смертоносну зброю, а мирне знаряддя

мистецтва” [3, с. 224].

Ференц Ліст став блискучим втіленням піаніста-віртуоза та педагога-новатора ХІХ ст. як культової фігури у мистецтві.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кашкадамова Н. Історія фортеп'янного мистецтва. ХІХ сторіччя [підручник]. / Н.І. Кашкадамова. – Тернопіль : АСТОН, 2006. – 608 с.
2. Ханкиш Я. Если бы Лист вел дневник... / Я. Ханкиш. – Будапешт: узд. Корвина, 1963. – 350 с.
3. Шуман Р. О музыке и музыкантах [собрание статей] / Р.Шуман. – [Том II]. – М. : Музыка, 1978. – 238 с.
4. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://cl.mmv.ru/>

Анотація

В статье рассмотрены страницы жизни и творческого пути гениального композитора-новатора, пианиста, педагога и музыкального критика Ференца Листа. Проанализованы основные идеи фортепианной педагогики композитора.

Ключевые слова: фортепиано, педагогическая деятельность, пианистическая техника.

In dem Artikel handelt es sich um die Lebens-Seiten und den schöpferischen Weg des genialen Komponisten, Pianisten, Pädagogen und Musik-Kritiker Ferenz List. Es sind die Hauptideen der Klavierpädagogik des Komponisten analysiert.

Schlüsselwörter: Klavier, pädagogische Tätigkeit, Klaviertechnik.

УДК 929 Ф.Ліст (439) – 051: 786.2 (045)

Олексюк М.В.,

*викладач кафедри теорії та методики мистецтв
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(м.Хмельницький)*

Ф.Ліст: багатогранність творчості

У статті розкрито багатогранність творчості геніального австро-угорського композитора, піаніста-виконавця і педагога ХІХ століття Ф. Ліста; значення його новаторських принципів в історії світового піанізму, а також його життя та діяльність в Україні.

Ключові слова: піанізм, угорська композиторська школа, виконавство.

Ференц (Франц) Ліст – австро-угорський композитор, піаніст, педагог, диригент, публіцист, представник музичного романтизму, засновник угорської композиторської школи. Про значення творчості Ференца Ліста в розвитку культури Європи можна говорити скільки завгодно, тому що вона виявилась справді безцінною. Як Глінка – Росію, як Шопен – Польщу, так і Ліст відкрив світу свою батьківщину – Угорщину та присвятив багато сил і часу побудові музичної культури своєї країни [6, с.72]. Ференц у віці восьми років уперше виступив у публічному концерті. Батько возив його до знатних вельмож, де хлопчик грав на роялі і цим зумів викликати серед них доброзичливе ставлення. Розуміючи, що Ференцу потрібна серйозна школа, батько везе його до Відня, де Карл Черні, розпізнавши обдарування хлопчика, з ентузіазмом став навчати його безоплатно. За 18 місяців досвідчений вчитель не тільки прищепив хлопчикові основи піаністичної грамотності та розвинув його феноменальні віртуозні дані, він вишлекав у нього здібності досконалої гри з аркуша й сформував смак до класичного репертуару та розуміння стилів Баха, Гумеля, Клементі. Черні познайомив малого Ліста зі своїм великим вчителем Бетховеном і на ціле життя заклав йому в душу пієтет до цього геніального музиканта. Після того, як юний Ліст з великим успіхом виступив публічно у Відні, батько, всупереч волі вчителя, вирішив, що синові досить вчитися і пора вже концертувати, та забрав хлопчика в поїздку Угорщиною, а потім – до Парижа та Лондона. Виступи Ліста всюди викликали сенсацію, й у 13 років він зразу ж став світовою знаменитістю. Одним із найважливіших завдань, яке ставили перед собою і успішно розв'язували лістівські концертні поїздки 1840-х років, було просвітництво. Перед слухачами великих і малих міст Європи піаніст виконував величезну кількість творів високої музики, часто їм невідомих, з різних жанрових сфер: симфонічної, оперної,